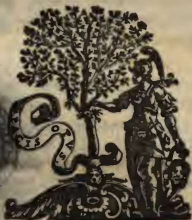
OCTAVII FERRARII VENETA MVNIFICENTIA

Prolusio XXV.

PATAVII, MDCLXI.

Typis Pauli Frambotti Bibliopolæ.
Superiorum Permissu.

AMPLISS. AC GENEROSISS. D. D.

NICOLAO CORNELIO

D. MARCI PROCVRATORI.

Octauius Ferrarius Perpetuam Felicitatem.

ENET AM magnanimitatem veneranti mihi, atq; inexhaustos, vt simplicissime dicam plusquam regiæ munificentiæ fontes, florentissimæ iuuentuti in studiorum omen indicanti, nobilius argumentum visum est, quam vt inter paucos periret, ac Gymnasij angustijs coercitum ibi tantum audiretur. Sed præstare credidi beneficentiam, quæ ad omnes pertineret, vbique narrari, ac virtutis eius, quæ neque modum nosset, neq; terminum caperet, famam, solis terrarum Cæliq; finibus circumscribi.

Itaque non dubitaui totum eum sermonem a scholarum vmbraculis in Solem producere, quodq; audacius votum est tibi nuncupare, hoc est clarissimo exemplo publicam magnificentiam in compendium mittere. Cuius magnificentiæ magna pars, ac præcipua Domus tua habetur, non vltimum Vrbis miraculum, imò propter quod Vrbs ipsa inuisitur. Nam sicut hæc inter reliquas Vrbes longè caput extulit: ita tua domus surgentes in Cælum moles maiestate sua obterit, ac veluti in ordinem cogit, nec saltem æmulationis gloriam relinquit.

Si quidem Roma olim M. Lepido, & Q. Catulo Coss. cum nulla pulchrior domus esset, quam ipsius Lepidi, intra trigintaquinq; annorum spatium, eandem centesimum locum non obtinuiße scriptores produnt: quin cum pulcherrima, & laudatissima certantes centum domos, ab alijs innumerabilibus postea victas, indignantur. Hanc, primum & vltimum Venetæ generositatis conatum, aucta in immensum opulentia, ac profuso ad omnia, quîs pecunia prodigitur, censu, irritatis etiam ipsa contentione ingenijs, nulla domus æquare ad hanc diem potuit, ac de principatu deijcere. Adeo repente summa facta est, & extra exemplum stetit.

Computare hic excisa montium viscera, parietes marmore solidatos, nexas auro trabes, felicem machinatorum audaciam, pictorum opera, atque impendia regalia: qualem denique Menelai domum fuisse, adolescens ille insularis apud summum vatem memorat: tanti operis iniuria foret. Sane Italum Principem huic regiæ inuidisse, ac pro ea centum aureorum millia parenti suo obtulisse, adhuc in ore famæ versatur. Qui ne cunctatus quidem vt deliberasse videretur, licitante generosior, inuidiosam hanc summam repudiauit: nec modo extra inuidiam est, sed ad Veneti imperij maiestatem pertinet, priuatum hominem, centum millibus habitare.

Non ergo immerito ciuium, atque aduenarum consensus, illi Magnæ Domus titulum fecit. Neque enim angustior Lar Corneliam gentem excipere debuit, vnde reges matrimonia procarentur, ex qua Senatus nurus adoptaret. Quantacumque illa demum, inferior domini dignatione est, nec he-

ro

ro maius ornamentum ostentare potest. Nam quæ tua, in tanto culmine, moderatio est, ita regium domicilium imples, vt pauperis cellam colere videaris: atque e tanta laxitate in te recedens, tecum simplicissime habitas.

Nisi quod, ne quid deesset, vasta conclauia clarorum ingeniorum monumentis constipasti: vt iam ædes ciuitatis capaces penè Bibliotheca occupet. Intra eam tu, quantum a publico munere vacat, abditus, fruge Cleanthæa, ac fortioribus præceptis animum firmans, discis pares domui opes contemnere, & hæc fortunæ blandimenta infra sapientiam putare. Summa summarum gloriæ tuæ fuerit, domum a maioribus, qua nullam isthic pulchriorem Sol aspicit, accepisse: eandem innocentia, castisque moribus, largitate, doctorum virorum hospitio, & condito musarum sacrario, templum reddidisse. Ex quo si huc aspectum deflectere non grauaberis, in patriæ laudibus te quoque agnosces, ac publicæ munificentiæ præconio, de fama tua rectissime iudicabis. Vale.

Patauij Nonis Nouemb. MDCLXI.

OCTAVII FERRARII VENETA MVNIFICENTIA

PROLVSIO XXV.

Vod ſæuiſſimo bello circumquaq; ſtrepente, ac furiali turbine optima poſt homines natos, atque ampliſſima ciuitate concuſſa, nobis hic veluti ſumma tranquillitate, atque intimo pacis ſinu laudandarum artium ſtudia recolere, ſtudiorumque auſpicia renouare, literarios labores redordiri, ac veterem cum Muſis rationem deducere licet: eiuſdem Reipublicæ beneficium, ac miraculum eſt, quæ octodecim annos cum gentium victore, orbis terrarum auido Tyranno ex æquo contendẽs, pretioſiſſima rerum, literas, ac diſciplinas in hanc Palladis arcem contulit, ac veluti extra teli iactum collocauit. Vt olim Gręcos, ac Troianos heroes, deorum ope circumfuſa nebula tectos in medio prælij ardore, inter volitantia tela, ſine noxa verſatos eſſe, Homerus vates prodidit.

Sed haud ſcio, an maius miraculum ſit, voraciſſimis tam longi belli cuncta abſorbentis impendijs, alios etiam extra bellum ſumptus tolerari potuiſſe: nec tot modo exercitibus, & claſſibus, verum etiam togatæ militiæ ſtipendia erogata, eo impenſius, quod cum Reſp. militaris ærarij rationes inſpicere, atque attemperare cogatur, pacis ſtudijs, ſupra veterem liberalitatem, noua commoda indulgendo non ſatis computare Imperij reditus videatur.

Cum igitur alias hoc in loco non ſemel Venetorum pro-

cerum toto hoc bello incredibilem, atque inauditam animi magnitudinem,& constantiam aduersis rebus, quam secundis admirabiliorem, nullius quidem præconij indigam, tanta claritas superfluit, sed inflammandis iuuentutis studijs, admiratione timidissima percensere, totoq; orbe clarissimarum victoriarum laudibus personāte, venerationem ac gaudia miscere ausus fuerim: haud alienum instituto opere, nostræque pietati magis consentaneum arbitratus sum, singularem eorundem, ac prope diuinam munificentiam ad contemplationem vocare, atque ab hoc studiorum incitamento, studiorum primordia auspicari.

Nam Veneta res, sicut intactæ libertatis gloria, consilij præstantia, ac rerum fulgore Reges omnes,& liberas ciuitates facile æquauit, aut vicit: ita perpetuo munificentię tenore, omnium populorum ac principum luminibus offecit, & vel hac vna indeficientis liberalitatis laude se ipsam quoque superauit. Eam ex triplici fonte promanare animaduertimus: Principum, ac Regum, totiusque prope humani generis hospitio: bellicæ virtutis præmijs: demum fouendis ingenijs, literisque ac studijs ab inopia atque interitu vindicandis.

Grata enim in Deum, diuosque omnes, veluti cum ipsis superis, minime ambitiose decertans magnificentia, humana mente satis concipi nequit, nedum prophano sermone violari debet, aut potest. Arctata Vrbs maxima adorandæ vetustatis templis, nouis stipata delubris, consita vndequaque Sacellis. Templa Cœlo suo proxima, marmore, ac puriore metallo nitentia. Templorum maximum, Venetum Capitolium, Tarpeiæ libertatis sedi adstitutum, Marcium mausoleum, Aedes aurea, minime iactanter scriptoribus appellata. In qua tamen minima pretij pars aurum sit: licet illud apsidem, tholosq; omnes conuestiat, ac parietibus illusum a summo ad imum renideat. Minima inquam templi indicatura aurum est: si quis peregrini marmoris crustas, columnas

ex alabastro: si Numidici, Parij, Spartani lapidis tabulas, si Thasium, atq; Ophitem respiciat. Si opere Musiuo, tota tẽpli testudine, in penicilli iniuriam effigies radiantes. Si erudito emblemmate variegatum: si onyche & chalcedonijs stratum pauimentum calcandas gemmas præbeat. Si hinc ærea limina, atque ex solido orichalco refixæ hostili cardine valuæ, inde clarorum artificum spirantia simulachra occurrant. Si veluti ab ignobili spectaculo in se oculos auertat singulare Romanæ maiestatis, atque humani ingenij opus, templi supercilio incumbentes Corinthiæ quadrigæ, Neroniani arcus, mox Bizantini hippodromi spolia, non templi modo, sed totius Vrbis pretium æquaturæ.

Et nondum penetralia subiuimus, nondum sacras fauissas, ac mille annorum intacta cimelia lustrauimus, nouis subinde donarijs, prodigo etiam inter belli inopiam censu accumulata. Congestos veluti in ludibrium gemmarum aceruos, pocula non gemmata, sed gemmea, ignes lapideos, vnionum struem, & margaritarum coagmentatione intextos thoraces. Vt merito exclamare cogamur, non quod assentator vates Flauiorũ postremo impie gratificatus est: si quæ Cœlo, ac superis data sunt, repetantur, patrem deorum cõturbaturum, nec vnciam totam qua decidat, habiturum. Sed quod extra controuersiam est, in nulla Vrbe magnificentius, atque augustiùs Numen coli, nec vllas Cęlitum populo gratiores colonias vsquam terrarum haberi.

Has superis sedes Numinum maiestate dignas Veneti Patres statuerunt. Sed Regibus, ac summis potestatibus, ex orbe toto ad Vrbis miraculum oculis fruendum quotidie confluentibus, excipiendis, totam Vrbem hospitium posuere: & cum libertatis arcem conderent, liberalitatis templum in vestibulo aperuere: vt vel hoc vno res Veneta publica sit, populis omnibus hospitali fędere, communicata. Nulla enim vnquam tam seposita gens fuit, & ab orbe nostro diuisa: nulla natio montium iugis atque interfuso oceano disjuncta

iuncta: nulli principes ac Reges, quos Vrbis incomparabilis pulchritudo, illecebris omnis amœnitatis maritimę terrestrisque, ad sui spectaculum non pellexerit, traxerit, rapuerit.

Vrbis ipsius, veluti terris, marique ambigua loci lege, exemptæ, vtriusque arbitræ, situs mirabilis, vel ipsis ciuibus nihil admirantibus. Innatans profundo moles, atque instabili elemento æternitatis æmula compago, scandentes æquore arces, tecta Cęlo minantia, ac multiplici contignatione, Vrbs vrbi imposita. Nudata mœnibus Sparta, virorum robore, sed magis concordia mœnita: fluentibus muris, ac reciproco vndarum aggere vallata: humili vadorum, turrium minas æquantium fossâ, cæcisq; breuibus inaccessa. Inter currentibus riuis, veluti venis, torpentis stagni grauitas euentilata, ac mille pontium nexu pars altera rerum telluri iuncta: erémigata continens, inambulatum pelagus: atque ijsdem emissarijs, extremis terrarum finibus admota ciuitas, nauigabili gentium commercio, atque hospitali litorum omnium adpulsu, fertilis: rursus rerum toto orbe nascentiũ mercator Oceanus se Vrbis meditullio insinuans, vt vbi nihil nascitur, nihil desit. Alter veluti cymbarum populus, ac pensilibus thoris, impulsæ lacertis rostratæ lecticæ.

Priuatæ ædes pictura auroque, & marmore cum templis certantes, & in libera ciuitate plures Regiæ. Nec principalis modo ædium paratus, sed nobilius spectaculum regiæ intus formæ, omnibus simulachris emendatiores: ac ne tristis, atque horrida pudicitia esset, maris sui spolijs oneratæ, in aquis vrentes Nereides. Contra fortior sexus viriliter incomptus, ac singulari ciuilis modestiæ temperamento, sapienti panno inuoluta nobilitas, par caueæ orchestra, soloque frõtis honore, ac magistratuũ insignibus a plebe distincta, non stipatu, ac supercilio grauis, immixta populo, Vrbem vt suam incolit, domum tanquam hospitium. Vt si quis ædes, ædiumque ornatum spectet, plusquam principes: si cultus, non ad noua, peregrinaque & hostilia exempla com-

positi, sed duodecim seculis inuiolati simplicitatem, & cum pileolo pinguis tunicæ tesquorē intueatur, minus quam priuatos existimet, hoc ipso magnis Regibus æquandos.

Arx ipsa naualis, propter quam vnam, si non tot alia essēt Venetiæ viserentur, Lemniâ nobilior officina, Martis penus, armorum horreum, nauium textrinum, nil toto Orbe habet simile, aut secūdum. In qua ferrea hastarum seges succrescit, classes nascuntur, ligneæ arces Oceanum peragraturæ ædificantur, æratæ triremes, intra paucas horas, non alueo modo, atque intexta costarum crate, forisque ac tabulatis compinguntur, sed armamentis omnibus ad summum vsque carchesium, quibusdam oculorum præstigiis aptantur: vt quæ paulo ante abies, & pinus in montibus steterant, momento temporis in mare deiectæ, ignotis litoribus insultent. Vbi fulmina terris erumpunt, cuprique fluentibus riuis, strictura chalybum stridunt, rerumque naturæ durissima pars igne mollitur, ferrumque excoctum flammarum semen cōcipit, ac fulminum fomes, exiguus puluis in vtero luctans, non tonitru modo, ac turbines ciet, sed pilarum procellosam grandinem armatis legionibus incutit. Vbi ventorum sinus, atque habenæ texūtur: antemnarum labor torquetur, nauigiorum frena cuduntur: liquētis picis stagna, quadam Inferorum imagine ebulliunt. Vt cum in Vrbe amplissimâ, immensa ciuium, ac peregrinorum turba degat, plus tamen armorum in arce sit: quidquid denique arcendæ, aut inferendæ morti, tuendo, ac perdendo humano generi, in sua mala solers ingenium excogitauit, ancipiti ministerio peragatur. Cū tamen omnis generis armorum, telorumque strues vastissima conclauia stipent: cum tormentorum, ac pilarum montes exurgant: cum quatuor millia mortalium hæc fabrica exerceat: cum ferrum cuncta occupet, plus tamen auri consumitur, propter quod ferrrum excuditur.

Quem non ab ultimis terrarum oris hæc admiranda spectacula, magno Reip. stantia, ab omni æuo non euocarunt?

Quot

Quot illam Pontifices maximi, aut profugæ maiestatis asylum, aut sacrarum in barbaros expeditionum diuersorium, aut temporarij secessus solatium habuere? Quot Cæsares, ac Reges, vel dissimulata persona, vel professo fortunæ fulgore, supra ipsam fortunam culti, hospitalem tesseram iunxerunt, ac fastigij obliti, contrarijs votis libertati fauerunt? Certe Henricus Rex III. cum a Sarmatico ad Gallicum regnum præcipiti festinatione transiret, aliquot dies huic diuerticulo, gaudijs properantibus impendit, vbi profusissimæ munificentiæ studijs obrutus, & spectaculorum magnitudine, ac varietate attonitus, fassus est, se aliquid maius inuenisse regno, quod reliquerat, & ad quod proficiscebatur.

Porro regulorũ, procerumque, ac purpuratorum numerus iniri non potest, quot quot olim & hodie, aut honesta lustrãdæ Vrbis cupiditas sedibus suis exciuit: aut a Veneti Senatus oraculo Delphica cortina certiore, petendi consilij, opisque exposcẽdę necessitas huc adegit: vnde omnes ferè votorum compotes discesserunt, nemo certe post hominum memoriam indonatus abiuit. Neque enim Principibus modo, sed eorum legatis, ac ministris, loca lautia præbita, sumptusque suppeditati: omnes in discessu xenijs, atque vberrimo congiario ditati, non alias toto Orbe Fortunatas insulas reperiri, nullumque pelago, ac Venetæ liberalitati fundum esse, ad suos reuersi prædicarunt. Sane cum bellum aduersus Veronenses Scaligeros gerebatur, LX principũ, ac populorũ Legatos vno tempore Venetias venisse grauissimi scriptores prodiderunt.

Vt iam vna ciuitas cum magnis regibus, intra quorum fines tam Sol, qua aurum nascitur, quibus rutilas arenas opulenti amnes deuoluunt, in munificentiæ certamen descendere possit. Cui cũ amplissimus census sit, nullis populorum lachrimis coactus, maior tamen animus est, qui nihil suum esse existimat, nisi quod donauit: pro cuius salute reges

ipsi ac principes excubare deberent, quando eius opes, cōmune omnium patrimonium dici potest, quæ cum nullum beneficium fænerare soleat, non pauca tamen perdidisse visa est.

Hoc quidem Venetorum in exteros reges, ac populos singulare beneficentiæ exemplum est. Illud peculiare, ac domesticum in eos, qui aut bellica laude, aut literarum gloria publicam liberalitatem prouocarūt. Et primum quidem militaris virtutis auctoramentum ceteri principes laudant, pauci admodum imitantur. Nam ab ipso Vrbis primordio, quicumque Veneta signa secuti, strenuam in bello operam nauarunt, aut aliquo insigni facinore inclaruēre, non duces modo, ac copiarum præfecti, sed manipulares, & caligati, stipendijs aucti, & ordinum gradu altius promoti, opima sēper præmia ac largum sanguinis pretium tulerunt. Nec quæ horum temporum ingrata sæuitia est, finita militia, membris capti, ac vulnere inualidi, mulcato, ac debilitato corpore, ad nosocomia diuertere, aut truncas manus corrogandæ stipi porrigere coacti vnquam sunt. Sed manentibus stipendijs, aut præbitis publicè alimentis, inopem senectam effugerunt.

Quibus vero humanorum operum pulcherrimum contigit pro patria oppetere, ne in morte quidem Venetę benignitatis immunes vnquam fuerunt. Nam liberi paternis stipendijs succenturiati, filiæ illocabiles dotatæ e fisco, orbaque parentum senectus, nō vno solatio affecta publicam pietatem adoptauit. Vt hunc tenerrimum Senatus affectum, præcipue post Tarrense prælium, non nostri modo scriptores, sed Italorum historicorum summus, non ita Veneto nomini propitius exim ia laude posecutus sit.

Neque in milites modo male a fortuna mulctatos, aut egregia morte perfunctos, sed in plures populos, post vrbiū suarum excidium patria, ac fortunis extorres se Veneta magnanimitas extendit: ciuiumque in rebus extremis fides,

&

& constantia, tutissimum semper Venetijs receptum,& calamitosæ virtutis perfugium nacta est. Nam vt antiquissima sileãtur, incredibile memoratu est,quo pacto Chalcidenses olim,& Scodrẽses, patrum memoria Cyprij, nostra Cydonij, Rhithymnenses, & Cretensium pars magna, Turcarum superfusa barbarie, oppressi magis quam victi, patriæ in cineres cadentis rogo semiambusti, atque ex horribili naufragio in hæc litora eiecti, non immanissimam modo captiuitatem effugerint, sed omnis humanæ opis egeni, cum coniugibus, ac liberis, & humanissime suscepti, & liberaliter recreati, atque ab vltima desperatione ad vitam vitæque cultum sint reuocati.

Nam turba inops ciuibus infusa, ac per Venetam ditionem distributa, opificijs admota, frumentatione, & causarijs liberalitatibus sustentata est: primoribus vero arcium, atque Vrbium præfecturæ cuique pro conditione, ac pristina fortuna, decretæ, plures sacramento adacti, turmisque & cohortibus impositi, quibusdam opima sacerdotia assignata, non pauci in professorum censum adscripti, nullus nõ publico beneficio subleuatus, magna pars perituri, nisi periissent.

Ex quo factum est, vt nemo optimo, & gratissimo principi vitam ac spiritum impendere dubitet, mortisque capacia pectora in ferrum, atque ignes ruant: quod periculorum superstites emeritam famem non reformident: si fatum vrgeat, liberos, ac reliquas necessitudines publicæ beneficentiæ hereditatem creturos intelligant. Populi vero tam iusto, mitique imperio subiecti, pro mœnibus, pro aris, ac focis vsque ad extrema humanæ necessitatis duramenta fidem obfirment, haud ignari, post bella tutam a baculo, & tegete futuram senectam: si patria cadat, numquam ipsis, ac posteris communem hanc patriam defuturam.

Sed hæc leuia videri possunt præ vt ingeniorum culturæ, ac optimarum artium, studiis promouendis totos munifi-

centiæ

centiæ sinus Resp. omnis sapientiæ alumna eadem, ac parens effuderit. Quam quidem laudem eius propriam, ac peculiarem quorundam principum restrictus animus effecit. Namque ab ipso primordio eadem libertati, ac literis cunabula posuit, quibus conseruandis pertinax superum fauor atque peruigil hominum industria excubauit. Scilicet alterum alterius auxilio, atque ope mutua indiget, nec tam libertas sine disciplinis, quam doctrina sub dominis vigere potest. Libertas literis pretium ponit, quibus vnis eius bona intelliguntur, eoque animosius defenditur.

Cetere gētes, quę regnātur, ferme liberalibus studiis arcētur, quo patiētiores seruitutis sint, curuæque in terris animę ingenuas artes auersantur: quibus vero subtilior sensus est, eas tantum discunt, quas non esse suspectas dominantibus intelligunt, aut vnde assentationi pretium accedat, corporeque nexi, ingenia quoque in mancipatum tradunt. Certe cum apud Turcas, & Scythas proiectissimum seruitium sit, stupor atque inscitia captiuitatis nota est, ac plusquam barbaræ dominationis firmamentum habetur, quo addictiora mancipia habeātur, excisis funditus literis, omnem illis humanitatis sensum adimere: vt famuli turpes, non dimidiata mente, quod Homero placuit, sed toto rationis lumine spolientur.

Nil ergo mirum est apud acerrimos libertatis custodes, tantam literarum studiis dignationem semper habitam fuisse, vt inter arcana imperij pignora adsciuerint, atque iis propagandis nullis vnquam sumptibus pepercerint. Et quamquam cœli huius, solique clementia clarissima ingenia, ac literarum miracula per omne æuū eduxerit, Bembos, duos Iustinianos, non vnum Barbarum omnis barbariæ depulsorem, Quirinos, Maurocenos, Manutios, Egnatios, Crassos, aliosque quam plurimos: ne quid de ijs dicam qui vitali aura vescuntur, vrbemque ac seculum exornant. Hoc heroum prouentu minime contenta Resp. peregrinæ virtutis æstimatrix,

matrix, cum in hac vrbe Athenas doctrinarum omnium colonijs deducendis conderet, musarumque larem, ac Prytaneũ institueret, in quo perpetuus ignis, & custos imperij flāma vigilaret, ex Orbe toto ingeniorum delectum habuit, atque omnis doctrinæ principes viros, & quod vsquam egregium ex vltimis terrarum oris amplissimo congiario conquisiuit: ac veluti in auctione musarum, animosissime licitando, hominum florem delibans, vt Orbem locupletaret, Orbem ingenijs spoliauit.

Confluentibus velut ad viuaria, quicumque sapientiæ cēsu indicantur: quando nusquam terrarum maiori pretio virtus meret, nec alibi quæstuosior doctrinæ negotiatio, ac luculentiori conditione eruditionis artificium exercetur, vt auidæ doctorum spes, & improba quoque vota vincātur. Facessat enim intempestiua sapientia paupertatem in literarum studio laudantium, eamque virtutis paucis contentæ magistram prædicantium. Quod sola gloria, ac nominis amplitudo satis magnum laborum, ac vigiliarum præmium censendum sit. Facilius enim inuenietis qui diuitias accusent, quam qui contemnant. Honos quidem alit artes. Sed quod ille aiebat, Aurea nunc vere sunt secula, plurimus auro Venit honos. Nec tam fama, ac sterilis gloriæ cupido, quam Venetus Leo flauo metallo irradians doctos mortales pellicit, validius, quam argentum concisum in titulos, faciesque minutas. Aurum barbati inhiant magistri, quique rerum humanarum contemptum tristi supercilo profitentur, auctorati eunt, & maiora appetentibus, vita in tumultu est: Pauci abditæ terris laminæ inimici sunt, plures sibi ac musis plaudunt, quoties nummos in arca contemplantur: magna pars pauperiem ingens opprobrium putant: & fortasse aliqui rei magis quam famæ famelici, non tam bouem Academiæ insigne, quam aureum vitulum venerantur.

Huius intelligens sapientissimus Senatus hanc maxime escam hamis imponit, ac profuse largiendo cum doctorum

cu-

cupiditate paria facit. Hinc inaudita alibi, vbique inuidiosa stipendia, nec equestres modo, sed Senatorij census vmbraticis hominibus decreti, & tamen cum plurimis abundè sit, paucis admodum est satis.

Sed quod omnem admirationem exsuperat, hęc omnia non solum re populi placida, sed belli tristissimis, ac dificillimis temporibus cumulate repræsentãtur. Alibi terrarum vbi Mars classicum increpuit, in literas, ac disciplinas primus belli turbo erumpit. Aperto Iano gymnasia clauduntur, doctorum vocibus tubarum cantus, ac tormentorum fragor obstrepit: ferale iustitium Academiæ indicitur: quodque miserrimum est, docentium census in militis sacculum diruitur. Culta musarum noualia miles occupat: barbarus has segetes. Ità Phœbæi artifices, quibus menstruum salarium fundus, ac patrimonium est, ante captam Vrbem fortunis omnibus spoliantur. Pulsis magistris Pieridum loca, solitudinis horrore, ac silentio vasta, gramen velut in pestilentia obsidet, nisi quæ iumentis ac sarcinis constipata, alto sordentia sterquilinio, incestus Martis furor præsepibus profanauit.

Vt ante paucos annos obsessa Vrbe nobilissima, eademque studiorum altrice, celeberrimũ Gymnasium in pistrinum versum est: atque ibi uetere laborum imagine, & quadam ærumnabilis artificij societate, trusatiles molæ constitutæ sunt, vt vbi alendis ingeniis farinæ flos, sapientiæ medulla conficiebatur, ibi nequam homines polentam pinsitarent, & vnde literarios proceres fames expulerat, ieiunia plebis soluerentur, solique doctores in pistrino esurirent.

Credent ne posteri, atrocissimo duodeuiginti annorum bello, in hac ciuitate literarum, in hoc disciplinarum omnium domicilio perpetuo Alcedonia fuisse? & cum nullum hominum genus belli calamitatum expers sit, solis literarũ cultoribus bellum fama modo auditum? cumque omnes tributum pendant, ijsdem vectigal persolui? Nam cum

sæua

sæua ineluctabilis necessitas, ad explendos sumptus, vix magnis regibus ferendos noua vectigalia, oblationes, indictiones, scripturam, decimas excuset: professores omnium immunes, ac beneficiarij, non vetera modo stipendia tuentur, sed vberioribus quam in pace honorarijs, mactantur: vt quondam capta vrbe, obsesso a Gallis Capitolio, extrema fame vrente, panes, ostentandæ fiduciæ extra munimenta iactatos, accepimus.

Illud quidē annis proxime elapsis, ad Venetæ munificētiæ gloriā clarius illustrandam accidit, vt Academiæ reditus expensis superarētur, ac Musarum peculium, intactus bello fiscus, tam Gymnasij moderatorum profusā largitatem, quam doctorum cupiditatem explere non posset. Dum vitio gentis humanę vnusquisque, se alteri meritis parem putat, suamque artem ceteris, aut anteponit, aut æquat, nec eiusdem operæ, aut ingenij eandem mercedem postulat, gratiaque, ambitu, prensatione, ac pene odio noua incrementa efflagitat, publicamque benignitatem obtundit, ac veluti ærariū perfringit. Ex quo factum est, vt literarij census rationes non nihil turbarentur, ac difficiliores quotidie fierent. Ita quæ singulis mensibus pecunię numerabantur, serius expungi cœperunt, ac tarda nomina fieri, vt vnius fere anni reliqua excreuerint.

Quę tametsi grauia, ijs pręcipuè essent, qui sibi amici, in mensem viuunt, victuque ac cultu splendido, sicut muneris dignitatem tuentur, ita haud multum heredem iuuant: vt alij suo sibi succo viuendum crederent, quidam nouas tabulas expectarent: nemo tamen mutire, nemo publicam fidē conuenire ausus est: satis gnarus, ipsos belli duces, trierarchos, & copiarū pręfectos, qui Reip. sanguinem fęnerarent, mileque periculis apud horridas gentes, per in certa maris, ac pręliorum vitam quot idie obijcerent, longe grauioribus stipendiorum difficultatibus conflictari.

Cum pręter omnium expectationem non postulantibus,

vix-

vixque credentibus totius debiti summa repręsentata est, quę, in vniuersum viginti ferme aureorum millia cōficiebat. Cuius incomparabilis beneficentię fructum, tam arctis rebus ac penè dixerim hac paupertate, secundum Serenissimū Senatum, amplissimorum Gymnasij moderatorum prouidētię, atque indefesso de literis benemerēdi studio debemus. Qui publicanorum animosius licitantium opportunitate vsi, sine ęrarij detrimento, rem magnis difficultatibus implicitam, contra omnium opinionem felicissime expedierunt. Neq; enim vt opinor, deerant, qui vtilitatibus fisci in literarum iniuriam adessent, ac tantam pecunię summam belli necessitatibus destinarēt, meliusque eam collocari putarēt, si ornandę classi, ac militari tributo cederet, quam si studijs inertibus, atque vmbratili desidię impenderetur.

Facile quilibet alius Princeps, cui vilis literarum annona, sibi persuaderi passus esset, vt de alieno largiretur. Sed apud Venetum Senatum auaris monitis aditus obstructus semper fuit: qui insigni quadam, inaudita, noua animi sublimitate minutam hanc diligentiam veluti sordes auersatus, atque vt omnium parens indulgentissimus, non minus sibi studiorum, quam imperij dignitatem cordi esse pręfatus, extremo liberalitatis conatu, eodem tempore de hostibus, ac de fortunę acerbitate triumphauit.

Ergo ex templo omne doctorum creditum expungi Patres decreuerunt: Trium viri literarij, ijdemque monetales auctores facti sunt. Viri ex vniuerso Senatu delibati, vt literarium Senatum legerent, Senatorium censum augerent, Latias tribus recognoscerent, atque Ausonię stirpis lustrum conderent: studiorum vectigalia, atque vltro tributa, locarent, demum Musarum templa serena sarta tecta pręstarent. Vel hoc vno promeriti, vt tantę nomina famę ęternitatis fastis pręscribātur. Andreas Pisanus, ęquitate, constantia, morumque suauitate demerendis hominibus genitus, & cum alijs summis honoribus, tum Patauinę Pręturę duratura in

longum memoria rerum fastigio proximus. Ioannes Donatus, nominis augurio blanda eruditorum spes, mirabili seueritatis, ac mansuetudinis temperamento, idem virtutis largus ęstimator, ac prolapsę disciplinę reparator acerrimus. Demum Baptista Nanius vir ad omnia summa natus, bono publico facundus, literarum amor ac delicię, quas tantum diligit, quantum ab illis probatur, par famę toto Orbe diffusę, quę illi parem adhuc quęrit.

Nos ergo non tanquam debitum, sed tanquam beneficium accipimus: id vero a tantis viris datum, serio triumphamus. Cuius beneficij sicut magnitudinem intelligimus, ita eadem obruti referendæ gratiæ nos impares testamur. Quanquam ergo diuersa docentium vocibus Gymnasium perstrepat, omnium tamen vox vna est, hac noua largitione depulsam inopiam, ac præsenti ægritudine, futuri metu marcentes animos erectos esse, spiritumque ac sanguinem literis, & disciplinis restitutum. Id cum omnes gratulabūdi fateantur, mihi omnium nouissimo hanc prouinciam viri clarissimi collegæ demandarunt quia humanitatis studia professo, conuenire id officium visum est, quando nihil humanius, atque ad diuinitatem propius accedit, quam vetare studia pulcherrimarum artium esurire.

Ergo hoc in loco veluti in Curiæ vestibulo procumbens, Deum, hominesque meo, & collegarum nomine testor, adnisuros omni officio, ac potius pietate, vt nos honorificentissimo amplissimi ordinis iudicio, clarissimoq; decreto nō plane indignos præstemus, totque beneficia nouis munificentiæ exemplis cumulata, nec ingrata habeamus, nec irrita.

Grande tibi etiam me tacente, florentissima Iuuentus, incitamentum, vt toto pectore in studia incumbas, quæ tanti fieri a senatu Sapientissimo intelligis, vt inter primas Imperij curas adsciscat, & cum damnosissimi belli impensis, atque erogationibus non sufficiat, ne tantillum quidem debere

do-

doctoribus sustineat : atque exhausto ærario, diuitias maximas esse putet, tuendis literis, atque ingenijs solum Principem fieri pauperiorem. Dixi.

Laus Deo.